

SZABAD SAJTÓ!

Elsárgult ujságpapírra nyomott betük halványulnak némán a muzeumi polcokon. Holt betük... de ha izzó szemek sugára életre hívja a rég nyomtatott sorokat, élet forró lehellete liheg belőlük és megillet agyat, szívet. Meglíbbennek az 1848 óta őrzött zörgő ujságlapok, folyóiratoldalak és a betűkből márciusi szél csap, forradalmi mozgalom láza lüktet és a felszabadulás öröme harsan. A szemek felcsókolják a betűket és a sorok zenéjéből, a szavak értelméből: lélegzik a felszabadult sajtó.

A pesti ifjuság levverte a cenzura-bilincseket, a sajtó felszabadult és heves lélegzete sikolt, ujjong. A napilapok — bár az első pillanatban, történelmi távlat híján, csak tüntetésnek vélik a március tizenötödiki mozgalmat — szétviszik a hirt, hogy a sajtó szabad, csak a maradi *Budapesti Híradó* hallgatja el napokig a történelmi eseményt. Ha csak tüntetésnek látszott is az első pillanatokban a pesti ifjuság forradalmi cselekedete, mégis az európai mozgalom érverése ért ide. „A mozgalmi szellem — mint a *Pesti Hírlap* írja — mely egész nyugaton felemelé zászlaját, itt is megnyilvánulni kezd”. Másnap már tiszta szemmel látja az újságíró, hogy „e nap históriai nyomokat hagyott... Mi kezdetben csak demonstráció színét viselél, később erkölcsi, bekés forradalommal alakult”, jelenti ki a tudósítás és a történelem majdnem szószerint e riport nyomán írja meg március tizenötödike történetét. *Szalay László* jeltelen vezércikke a fellélegző sajtó első szabad szózatja, mint ünnepi, tettehívó kiáltvány, hangsúlyozza, hogy „valamint már tette szabad a sajtó, ugy országos törvény által is a cenzura ellen örökbe biztosították... Mikor és miből fogják elvégre a kormányok megtanulni, hogy a sajtónak lenyűgözése elmérgesítheti a közvéleményt”.

A lapok fejen, élén örömtűz lángol e szavakban: *A sajtó szabad!* hogy felgyujtsa a képzületet. A szabad sajtó első termékei a folyóirat nyájias oldalain is megjelennek: a Nemzeti Dal meg a magyar nemzet 12 pontba foglaló kívánságai. Jócai elragadtatott szava zendül a márciusi szózatok mámoros, gyujtó hangnemében: „... föl térdelről, rabszolga, a nép beszél. Tartásokat tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Március 15-ike az... A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik...” *Vachot Imre* piros-fehér-zöld keretben megjelent *Pesti Divatlapja örömhango*k címmel tizenhárom oldalon tudósít a döntő jelentőségű nap mozzanatai felől. *Helme*czy Mihály *Jelenkor*a megállapítja, hogy „A bécsi zavargás híre fővárosunk közönségében ingerlő hatott a mozgalmakra, miket a párizsi események másutt is támasztának”.

Az akkori pesti sajtó ujjászületik, a nagy lélegzetvételtől a maradi *Honderü* liberálisá vedlik és a forradalmi láz öleléséből negyednapra megvalósuló eszméknek új harsonája fogan, a *Martius Tizenötödike*. „E lap a martius tizenötödiki nap dicső eseményeiből emelkedik fel...” — mint *Pálffy Albert*, a szerkesztő írja az új estílap első cikkében. — E lap ugy tünik fel, mint a legszerényebb zászló, mely az európai ujjászületés ünneplés diadalmenetéhez odacsatlakozik”. A lap megnyitja hasábjait a márciusi ifjuságnak és jeligeje: Nem kell táblalírópolitika! Írásaiból a republikánusok szava kiált. A röpirodalom tisztavirágai is megjelennek.

A felszabadult sajtó válságban sorvadó tüdejét friss, éles tavaszi levegő járja át, nagy lélegzeteket vesz és első lélegzései nem csupán ünnepi hang, forradalmi tüzi cikkek, mámoros emlékezések és szédült ujjongások, hanem tűzpiros színekben virágot bont e nagy inspirációra a magyar forradalom költésze is. Az első szabad sajtótermék, a „Talpra magyar!” megjelenése után más versek is napvilágot látnak, költők önkivülete verseket fogan, amelyeket életre csókol a felszabadult sajtó. Verseiben is lélegzik, már az első napokban. Petőfi verse, a *Beau*repaire, az *Életképekben* a februári forradalom hevétől fűtött rajongó *verduni* kapitányt dicsőíti, ki inkább meghal, semhogy őrségét meghódolásra vigye. A francia forradalmak szellemétől ittasult költő példának állítja a márciusi ifjuság és az ujonc polgári őrsereg elé, hogy a hősi elszántság elragadtatott érzését sugározza lelkükbe. A 48-iki forradalom e rajongó költője megírja lüktető ritmusu versét: „15-ik martius, 1848” a sajtót felszabadító nap történetéről, *Vajda János* a *Hon*radulókhöz irt verset.

A felszabadult sajtó első lélegzései mind viharosabban zihálva szakadnak fel: az írók, újságírók lázas sietéssel meg, tesznek közzé mindent, amit eddig kinyomatni, terjeszteni nem lehetett. Mintha kísértene őket az idegremegtető sejtelen, hogy az örömmámoros tovasuhanó napok után megint soká lélegezhet majd szabadon a sajtó, ismét sokáig kell visszafojtani az igaz szót, a szabad gondolatot.

Jócai Mór közzéteszi „A világhírű Martinovics összeküvési per részletei”-t, mert eddig nem lehetett kinyomatni a magyar jakobinusok vértanúságának történetét. Költői kinyilatkoztatás erejével nyűgöz le, ragad magával ez az irás:

„Halljátok a neveket, miket eddig leírni nem volt szabad, miknek emlékét mély sirba temették... s a hozzákötött eszméket feketé szemfedővel fedezték el... Elrongyolt íratokból, miknek tartogatása halálveszéllyel járt, apáról-flurá maradt hagyományokból... külhoni lapokból s a zajosabb események köztudomásra jutott lármahangjából közlöm e sorokat... Röpij fel véres függöny!...”

Vasvári Pál, a márciusi ifjuság hősi halállal eljegyzett vezére hitte, hogy a francia forradalom ideális eszméi megtestesülhetnek, tanuskodik erről az „Íranyatok az első francia forradalomból” című írása és e hitéért becsülettel élt és halt. *Vasvári* irását is a márciusi láz vitte a nyomdába.

Kazinczy Ferenc Fogságom naplójá-nak első része, amelyet a Martinovics-katé megismerése és terjesztése miatt szenvedett budai rabságában irt, *Vachot Imre* 1848-iki *Országgyűlési emlékében* jelent meg. *Pásztor Dániel* tette közzé.

...A magyar forradalom elbukott, a börtönök megteltek bilincses rabokkal. Bitó, golyó, számüzetés tragikus beteljesedését osztotta a sors a forradalmároknak és a rajongás, elragadtatás szavát halálhörgés meg zokogás fojtotta el. A gondolat nem testesülhetett szavá, elnémult a lakatravert sajtó...